

Ρητορική και Επικοινωνία

Χρήστος Μπεζιρτζόγλου

Μέντορας Καριέρας • [LinkedIn](#)

Φυσικός, Υπάλληλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Τι στρατηγικές χρειαζόμαστε για να γράψουμε μια καλή εργασία ή να δομήσουμε μια πανηγυρική ομιλία, ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος για να απευθυνθούμε σε ένα ακροατήριο (είτε γραπτώς είτε προφορικά), πως αγορεύουμε αποτελεσματικά σε ένα δικαστήριο ή πως καταλήγουμε σε επιτυχημένες διαπραγματεύσεις;

Ερωτήματα ρητορικών καταστάσεων που οι ρήτορες καλούνται να λάβουν υπόψη όταν αναλύουν ένα «επιχείρημα» ή λαμβάνουν θέση για ένα «καυτό θέμα της επικαιρότητας». Ή ποια εργαλεία και πως πρέπει να τα χρησιμοποιήσει ο ρήτορας για να αντιμετωπίσει το κοινό.

Ετυμολογικά, η αρχαία λέξη *ῥητορική* (εννοείται τέχνη) προέρχεται από τη λέξη *ῥήτωρ* (από τη ρίζα *ῥη-* που απαντάται στον αόριστο και παρακείμενο του ρήματος *λέγω* από όπου και η λέξη *ρήσις*, η μέθοδος, ή η τέχνη της σύνθεσης λόγων). Η λέξη *τέχνη* στην αρχαιότητα δήλωνε επιδεξιότητα για εκτέλεση κάποιας δραστηριότητας για τη δημιουργία έργου σύμφωνα με ορισμένους κανόνες.

Η Ρητορική ή αλλιώς η τέχνη της πειθούς, είναι

μία προσπάθεια κατανόησης και ρύθμισης ενός κώδικα που οδηγεί στο να μεταβάλλει κάποιος την άποψή του χωρίς καμία βία. Περικλείει ένα είδος μυστηρίου που μπορεί να μαγέψει το ακροατήριο ακαριαία. Η Ρητορική προέρχεται από την ανάγκη του Ανθρώπου για επικοινωνία, με σκοπό τη διάδοση ιδεών και πληροφοριών, την εμπύχωση, τη διαπαιδαγώγηση και τη ψυχαγωγία. Για το λόγο αυτό η Ρητορική καθίσταται ένα εργαλείο λειτουργίας της κοινωνίας.

Οι τέσσερις ρητορικές έννοιες

Ο Αριστοτέλης είχε διαχωρίσει την τέχνη της πειθούς στις έννοιες Λόγος, Ήθος και Πάθος. Το Πάθος μπορεί να λάβει τη μορφή έκκλησης, ενώ ο Λόγος μπορεί να μοιάζει με ισχυρισμό που υποστηρίζεται από μη αμφισβητούμενα στατιστικά στοιχεία. Το Ήθος είναι πιο περίπλοκο, γιατί αναφέρεται στην ικανότητα του κοινού να κρίνει ορθολογικά τον χαρακτήρα του ρήτορα, άρα βρίσκεται ανάμεσα στο Πάθος και τον Λόγο. Ο Κικέρωνας ήξερε να προσαρμόζεται στο ακροατήριό του υλοποιώντας έτσι την έννοια του Καιρός. Μια πιο αναλυτική εξήγηση αυτών των εννοιών παρατίθεται κατωτέρω:

Λόγος (ή «λέξη»)

Επικεντρώνει την προσοχή στο μήνυμα.

Συχνά αποκαλείται «λογική έκκληση» ή «έκκληση στη λογική».

Επισημαίνει την εσωτερική συνέπεια και σαφήνεια του μηνύματος.

Χρησιμοποιεί δεδομένα για να υποστηρίξει την πρότασή.

Ήθος (ή «χαρακτήρας»)

Εστιάζει στην αξιοπιστία του συγγραφέα ή του ομιλητή.

Λαμβάνει μία από τις δύο μορφές: «έκκληση στην προσωπικότητα/στον χαρακτήρα» ή «έκκληση στην αξιοπιστία».

Οι ρήτορες μπορούν να δείξουν «ήθος» μέσα από τον τρόπο τους, όπως να φροντίσουν να αναδείξουν με αντεπιχειρήματα περισσότερες πλευρές ενός ζητήματος προτού επιχειρηματολογήσουν για την θέση τους.

Άλλες φορές, οι ρήτορες μπορεί να βασίζονται στη φήμη τους για ειλικρίνεια ή στην εμπειρία τους σε έναν συγκεκριμένο τομέα, όπως π.χ. οι διαφημίσεις που βασίζονται σε δηλώσεις γιατρών.

Πάθος (ή «εμπειρία»)

Επικεντρώνει την προσοχή στις αξίες και τα πιστεύω του κοινού στο οποίο απευθύνετε.

Κάνει έκκληση στην ικανότητα του κοινού για ενσυναίσθηση, συχνά χρησιμοποιώντας μια φανταστική ιστορία για να υποδείξει λογικές εκκλήσεις.

Ενώ ο Λόγος και το Ήθος εγκαλούνε τις διανοητικές μας ικανότητες για λογική, το Πάθος απευθύνεται στην φαντασία και τα συναισθήματά μας, βοηθώντας έτσι το κοινό να κατανοήσει τη σημασία ενός επιχειρήματος σχετικά με το πώς θα βοηθούσε ή θα βλάψει τον κόσμο γύρω τους.

Καιρός (ή «ευκαιρία»)

Αναφέρεται στην «επικαιρότητα» ενός μηνύματος. Συχνά, για να είναι επιτυχημένη μια διαφήμιση ή ένα επιχειρήμα, χρειάζεται τον κατάλληλο τόνο και δομή και να έρχεται την κατάλληλη στιγμή, π.χ. διαφήμιση με έναν νεαρό θα ήταν πιο αποτελεσματική σε ένα εφηβικό περιοδικό από ότι σε ένα οικονομικό περιοδικό.

Ο Καιρός είναι επίσης ο λόγος που στέλνετε ένα διαφορετικό είδος email στο αφεντικό σας από ό, τι θα κάνατε στη μαμά σας ή σε έναν στενό φίλο. Μπορεί να θέλετε παρόμοια αποτελέσματα και από τους τρεις αυτούς παραλήπτες, αλλά ανάλογα με το ποιος θα το διαβάσει, μπορείτε να προσαρμόσετε το χρόνο, τον τόνο και το επίπεδο της τυπικότητας μέσα στο ίδιο το email.

Μέθοδος δόμησης και απόδοσης ρητορικής πραγματείας

Η μέθοδος δόμησης της ρητορικής πραγματείας ακολουθεί τα εξής στάδια:

1. Εύρεση (σύλληψη επιχειρημάτων - brainstorming)
2. Ταξινόμηση (διάταξη των επιχειρημάτων με τρόπο αποτελεσματικό - clustering)
3. Παρουσίαση (προφορική ή γραπτή - presentation)
  - α) Ύφος και εκφράσεις (αναλόγως του ακροατηρίου – delivery style)
  - β) Απομνημόνευση μηνύματος (πώς να θυμάται το ακροατήριο την πραγματεία – sticky message)
  - γ) Απόδοση (εκφώνηση ή συγγραφή - delivery)

Η μέθοδος απόδοσης της ρητορικής πραγματείας έχει τα εξής πέντε μέρη:

1. Προοίμιο (κερδίζοντας την προσοχή του κοινού – prelude or «I have a dream» moment)
2. Διήγηση (Αφήγηση ιστορίας/γεγονότων -

- storytelling)
3. Πρόταση (Αναγγελία του προβλήματος προς εξέταση – demonstrating the problem)
  4. Επιχειρηματολογία (χρησιμοποίηση λίστας επιχειρημάτων όπως ορθό, δίκαιο, νόμιμο, οικονομικό, αληθές, δυνατό, καλό, χρήσιμο, απαραίτητο, ηθικό - presentating the argumentation)
  5. Επίλογος (the sticky message epilogue or «Je suis Charlie » moment)

Ρητορική και Άνθρωπος

Η ρητορική εκπορεύεται από τρεις αλληλεξαρτώμενες πηγές: το **φυσικό ταλέντο** (ωραία φωνή, ωραία φυσική παρουσία, διαύγεια πνεύματος), τη **θεωρητική κατάρτιση** (μέθοδοι) και τέλος την **εξάσκηση**. Η ρητορική είναι στην ουσία της δημοκρατική, γιατί είναι κυρίως αποτέλεσμα δουλειάς.

Αρκεί να αναπτυχθούν οι δύο από τις τρεις προαναφερθείσες πηγές για να γίνει κάποιος καλός ρήτορας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Δημοσθένη, ο οποίος διόρθωσε, με συνεχή εξάσκηση, τα προβλήματα φυσικού ταλέντου (άρθρωση και χαμηλή φωνή) που αντιμετώπιζε.

Στο σημείο αυτό αξίζει να κάνουμε μια σύντομη αναφορά στην αρνητική πλευρά της δημοκρατίας, εκεί που η ρητορική μεταλλάσσεται από τέχνη της πειθούς σε τέχνη του ωραίου λόγου, σε κούφια ρητορεία και ψεύδος, και κατ' επέκταση σε δημαγωγία και λαϊκισμό. Οι δημαγωγοί απευθύνονται στην άγνοια του πληθυσμού.

Η εσκεμμένη ανειλικρίνεια, η παράθεση ψευτοδιλημμάτων και η προπαγάνδα, που φτάνουν να προκαλέσουν διχασμό της κοινής γνώμης, έρχονται σε αντιπαράθεση με την τιμιότητα, την αλήθεια και την διαφάνεια.

Για να αποφύγουμε τέτοια παρακμιακά φαινόμενα θα πρέπει η ρητορική να ενσωματωθεί στο σύστημα παιδείας, ώστε να είναι ικανός ο

Άνθρωπος να κάνει ταυτόχρονη διευθέτηση αντίθετων πράγματων.

Πώς μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις ανωτέρω αρχές προς όφελός σας;

Θυμηθείτε ότι τα αποτελεσματικά μηνύματα χρησιμοποιούν καθεμία από τις ανωτέρω ρητορικές στρατηγικές σε κάποιο βαθμό στα πλαίσια της ανθρωπιστικής παιδείας του Ανθρώπου. Οι κάτοχοι της τέχνης της πειθούς, έχουν σημαντικότερο πλεονέκτημα έναντι των συμπολιτών τους.

Η δημοκρατία αναπτύσσεται σε περιβάλλοντα όπου ευνοείτε η ελεύθερη ανταλλαγή επιχειρημάτων. Και μόνο γι' αυτό το λόγο θα πρέπει η Ρητορική να θεωρηθεί ως μια από τις μεγαλύτερες πολιτισμικές καινοτομίες των Αρχαίων Ελλήνων, δίπλα στις Επιστήμες, την Ηθική και την Φιλοσοφία.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Sam Leith, You talkin' to me?: Rhetoric from Aristotle to Obama, Profile books, ISBN: 978-1846683169

<https://bookauthority.org/books/best-rhetoric-books>

<https://www.goodreads.com/shelf/show/rhetoric>